

OBČUDOVANJA VREDNE ANTOLOGIJE

Nada Pertot: Slovenska antologija za enotno srednjo šolo I-III, Trst 1985, 677 + 713 + 746 str.

Ko sem konec leta 1986 dobil v roke tri obsežne knjige, ki jih je pripravila tržaška profesorica Nada Pertot, sem bil nemalo presenečen. Nisem namreč pričakoval, da imajo šole v t. i. zamejski (zunanj) Sloveniji na razpolago tako vsestransko bogate knjige. Kakor pa je to dejstvo nedvomno razveseljivo, pa se ob pregledu teh antologij hitro pokaže, da na šolskem področju v SR Sloveniji česa podobnega še zdaleč ne premoremo. To pa je manj prijetna ugotovitev. Obstoj teh knjig morda vendarle spodbuja tudi kak odločnejši in kakovostnejši premik pri izdajanju šolskih čitank (književnih antologij) v SR Sloveniji. Čeprav bi utegnile biti zanimive primerjave z nekaterimi obstoječimi knjigami v tukajšnji (notranjeslovenski) šolski rabi, si oglejmo to pot le sestavo tržaških čitank. Mislim, da bo tak prikaz koristna informacija tako za šolnike-slaviste, kot tudi sicer za slovensko kulturno javnost v širšem smislu. Brez obsežnejšega naštevanja seveda ne bo šlo, pa kar začnimo.

Bistveni program te načrtno knjižne edicije se kaže že v ovojnem naslovu: Naše bogastvo : nekoč, danes, jutri. Temu bi lahko rekli tudi : gre za predstavitev dragocene kulturne dediščine (domače in svetovne književnosti) v smislu Župančičevega izreka Iz roda v rod, iz veka v vek ... Sestavljalca antologije v uvodu 1. knjige (str. 5) takole razloži svoj koncept: »Antologija za obvezno šolo bi morala nuditi dijakom vpogled v literarno ustvarjanje, ki spada po tradiciji v kulturno bogastvo vseh ljudi. S poljudnejšimi sestavki pa bi jih morala seznanjati s sodobnimi problemi. Pridobljeno znanje naj bi jim pomagalo do neke splošne razgledanosti, predvsem pa naj bi jim služilo, da bi zrasli v samostojne, samozavestne, ustvarjalne, kritične in ponosne osebnosti.«

Prva knjiga je razdeljena v naslednje vsebinsko-tematske sklope: Skrivnostni svet pravljic, Ustvarili so jih za nas (izbor mladinskih pesmi), Basni so vedno sodobne, Bajeslovni svet, Iz našega ljudskega izročila, Otroci so vedno otroci (književnost o otrocih), V šoli, Tudi tako je bilo v šoli, Letni časi, prazniki, običaji, Prižgimo svečo v spomin (tekst v zvezi z novembrskimi in decembrskimi prazniki), Prazniki nekoliko drugače. V novo leto (teksti v zvezi s prazniki 1. polovice leta), Potrudimo se še nekoliko (izbor antične književnosti in odlomki iz biblije). Časovni obseg besedil sega od antike do danes (podobno tudi 2. in 3. del), srečamo pa se z vrsto slovenskih in svetovnih književnikov ali publicistov in seveda še s teksti ljudskega slovstva in deli neznanih avtorjev (npr. Gilgameš). Statistični podatek o avtorjih: skupno 115 avtorjev, od tega 49 svetovnih (3 iz jugoslovanskih književnosti: Balog, Nušič, Radović) in 66 slovenskih. Sorazmerje je kar primerno: nekaj več tekstov iz slovenske književnosti, a tudi bogat izbor iz svetovne književnosti. Ne bi navajal standardnih, »stalnih« šolskih avtorjev, ampak nekatere manj pričakovane, ki pa so izrazito sveži, obenem popularni in kvalitetni. Iz svetovne književnosti npr.: H. C. Andersen, Coster, Einstein, Lagerlöf, Lindgren, Ludwig, Milne, Munthe, Preussler, Saint-Exupery, Saroyan, Spyri, Twain. Ob pregledu slovenskih književnikov je očitno, da je večji poudarek na primorskih in tržaških avtorjih, kar je gotovo ustrezno. Med slovenskimi avtorji, ki so sicer v berila manj uvrščeni, so tu npr.: Bartol, Boršnik, Budal, Čermelj, Gangl, Godina, Vrdelski, Gorinšek, Hočevar, Jeza, Kragelj, J. Kravos, M. Kravos, Lipovec, Merlak, Mijot, Pangerc, B. Pertot, Pregl, Sarđoč, I. Šorli, Z. Tavčar, Trinko, Zorzut, I. Žerjal. Posebnost so objave tekstov v narečjih (npr. Mijot, Zorzut). Dodatno pestrost predstavljajo besedila iz informativne in poljudnoznanstvene književnosti (npr. Na praznik sv. Rešnjega Telesa v Slovenski Benečiji, Pisma na smrt obsojenih, Prešernov dan, Rižarna, Smučanje, Sreznevskij : Opis beneške narodne noše, Valvasor : Drzni smučarji). Tudi za tako izdajo nujni spremni teksti (uvodi in opombe) so dokaj posrečeni, zgoščeno informirajo in dodatno spodbujajo bralce. Sorazmerno malo je dramskih odlomkov (to velja enako za 2. in 3. knjigo). Še ena dobra stran knjig je v likovni opremi in ilustracijah (ta del je oskrbela Franka Fornazarič). Dobre likovne reprodukcije je omogočil kakovostni papir. Sistem 1. knjige se razvija dalje v 2. in 3. delu.

Oglejmo si podobno kot 1. še 2. del antologije. Vsebinski sklopi so naslovljeni takole : Skrivnostna narava, Človek gospodar narave? Človek proti naravi, Doma (tržaško-primorska tematika), Domotožje, V gore, Mi in drugi (medčloveški odnosi), Otroci jo sprašujejo - čemu? (dokaj raznolika tematika: socialna, nacionalna, rasna, vojna . . .), Pogled v preteklost (slovenska zgodovina), Tudi o njih se učimo (odlomki iz jugoslovanskih književnosti), Boj za človeško dostojanstvo (predvsem tematika slovenskih kmečkih uporov), Naša beseda (o slovenskih srednjeveških rokopisih), Slovenska knjiga

zagleda luč (slovenska književnost od Trubarja do razsvetljenstva), Odlikovali so se v svetu (o naših pomembnih, širše znanih rojakih, npr. o A. Janši, o J. Vegi), Iz antologij naših sosedov (odlomki iz svetovne književnosti od srednjega veka do 20. stoletja). Statistika o avtorjih je takale: skupno 138 avtorjev, od tega 59 svetovnih (6 iz jugoslovanskih književnosti: Andrić, Cvitanović, Gašić in Zlatar, Mažuranić, Njegoš) in 79 slovenskih. Ponovno imamo primerno ravnovesje.

Oglejmo si primke nekaterih tujih piscev : Ajtmatov, Frančišek Asiški, Carson, Cialente, Cullen, Dickinson, Disney, A. Frank, Jerome, Laye, Lorenz, Prokopij, Salten, Salust, Beecher Stowe, Wambrechtsamer . . . Še izbor Slovencev: Avčin, Beličič, Dolhar, Hergold, Jelinčič, K. Jug, Kmecl, Praček Krasna, Legiša, Merku, Penko, A. Pregarc, Quaglia, J. Samec, Sitar, Šavli, Šteč, Šömen, Tomasetig, Trusgnach, S. Tuta . . . Spet je pestrost vsebin in oblik očitna, ostaja poudarek na primorskih avtorjih. Pomensko dragoceni neleposlovni prispevki so npr. : Iz pridige videmskega nadškofa Alfreda Battistija (1980), J. Šavli : Karantanski grb, Hadrijan II. Pismo knezu Kocljub, francoska Deklaracija o pravicah človeka in državljana (1789), Napoleonov razglas o ustanovitvi Ilirskih dežel (1809). Učinkovita je kombinacija med tehtnimi leposlovnimi prispevki in poljudnimi sestavki, ki spodbujajo in gojijo zgodovinski spomin o domu in svetu.

Tretji del uvaja avtorica antologije takole: »Tretji del zaključuje antologijo, ki naj bi pomagala dijakom obvezne šole samostojno in kritično razmišljati, razumeti svet, v katerem živimo, spoznavati, ljubiti in ceniti okolje, iz katerega rastejo, ter gledati pogumno v prihodnost.« Vsebinske enote tega dela so: Naše bogastvo (predvsem slovenske ljudske pesmi), Prešeren in njegov čas, Odprta je pot (književnost mladostlovecev), Pričevanja (predvsem slovenska nova romantika oziroma »moderna«), Čar besed (poetološka tematika – delno nadaljevanje prejšnje enote), Vojna – zlo, Gorje se nadaljuje (pretežno 2. svetovna vojna – nadaljevanje prejšnje enote), O da mi je pride do svoje podobe (živiljenjska filozofija), Porazi in zmage (nadaljevanje prejšnje enote), Iskanja v neznanu (človek-osvajalec zemlje, voda, gora, zraka, vesolja), Poklici (literarne in publicistične upodobitve teme), Skozi čas (sprehod predvsem skozi svetovno književnost od antike do 20. stoletja), Bo res tako? Fantastika – znanstvena fantastika (posrečen zaključek – razpon avtorjev od Trdine do Lema). Še zadnja statistika: 64 svetovnih avtorjev (od teh 1 hrvaški : Balog) in 85 slovenskih, skupno torej 149. Posebnosti pri tujih piscih : Barnard, A. Battisti, Bernstein, Bradbury, E. Curie, Gagarin, Hašek, Hipokrat, J. Jones, H. Keller, Konsalik, R. Messner, Remarque, Schiller (Oda radosti), Seneka, Stevenson, Tacit, Vercors, Verne, Wojtyła . . . In Slovenci? Bleiweis, Bednarik, Čermelj, Česen, Hočevar, Vesel Koseski, Praček Krasna, Lipovec, J. Messner, J. Milčinski, L. Milčinski, Pečjak, B. Pogačnik, Sarđoč, Slomšek, P. Tomazič, Vašte, Zaplotnik. Ponovno ostaja v veljavi dobro sorazmerje med svetovnimi in slovenskimi pisci. Posebej velja navesti tele publicistične odlomke : Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Hipokratova prisega, Ženevska (zdravniška) prisega, Mednarodni kodeks etike medicinskih sester . . .

Gledano v celoti odlikuje obravnavane antologije dvojje stvari : izrazita šolska primernost in obenem preseganje šolskih okvirov, saj predstavljajo antologije mikavno branje za vsakega kulturno vedoželjnega bralca.

Mimogrede sem zasledil nekaj napak, ki celote ne prizadenejo, so pa seveda odveč. Zapisal sem si tele : 1. knjiga : str. 9 – Milčinski ni umrl 1937, ampak 1932; str. 138: M. Klopčič je umrl 1984; str. 222 : Pozejdona ne kaže enačiti s Plutonom, bogom podzemlja (to je Hadom); str. 268 : namesto Josip prav : Janez Vajkard Valvasor, letnica V. smrti pa je 1693; str. 271 : narobe so podatki pri K. Čapku, ni živel 1860–1927, ampak 1890–1938; str. 331 : Tavčar ni umrl 1932, ampak 1923; str. 338 : Zvon je izhajal 1870 in 1876–1880 na Dunaju, str. 613 : Kronid ni bog časa Kronos, ampak v tem primeru Zeus, Kronosov sin; 2. knjiga : str. 401 : Šömen se ni rodil 1929, ampak 1937; str. 579 : Vodnik se ni rodil 1796, ampak 1758.

Verjetno bi se ob natančnejšem pregledu še kaj našlo. Seveda pa moj namen ni bil v korektorskem popravljanju napak ali iskanju pomanjkljivosti. Škoda se mi zdi, da v 2. knjigi ni objavljena cela Župančičeva Duma, ampak samo odlomek, drug odlomek iz Dume je v 3. knjigi. Ko smo že pri Župančiču, je nadaljnja velika škoda, da v 3. knjigi ni v celoti natisnjena pesem Prebujenje, ena najlepših slovenskih pesmi sploh. Presenetljiva je odsotnost temeljne domovinske Župančičeve pesmi Z vlakom (!?). In še dvakrat Župančič: Pesem mladine je v 3. knjigi objavljena le v odlomku, enako pesem Podoba. Zakaj? Menim, da bi bil lahko predstavljen celotni Kosovelov ciklus pesmi Tragedija na oceanu, ne pa samo 5 pesmi. Morda bi bilo bolje, da bi bili objavljeni Prešernovi Soneti nesreče skupaj: tako pa je 1. sonet (O Vrba) v 2. knjigi, naslednjih 5 pa v 3. knjigi.

Avtorica antologije je opravila velikansko delo, za kar ji moramo izreči kar največje priznanje. Dokazala je svojo široko razgledanost in pretanjen posluš za sodobnejše vzgojno-izobraževalne težnje pri oblikovanju šolskih knjig. V njenih antologijah se nevsiljivo prepletajo estetski, etični in spoznavni elementi, ob domačijsko-domoznanskem poudarku se pojavljajo zdrava narodna zavest, razumevajoče socialno čutenje in široka odprtost v svet. S tem pa se delo Nade Pertotove povezuje s pojmovanjem sodobnega slovenstva: navezanostjo na domače izročilo (zgodovinski spomin) in z evropskimi, mednarodnimi obzorji.

Andrijan Lah
Slovanska knjižnica v Ljubljani

Zapiski

Tretja jugoslovanska konferenca o leksikografiji in leksikologiji v Sarajevu

V dneh od 19. do 23. novembra 1986 je bila v Sarajevu III. jugoslovanska konferenca o leksikografiji in leksikologiji, ki jo je priredila komisija za jezikoslovne raziskave ANUBiH po sklepu medakademijskega odbora za leksikografijo pri svetu akademij SFRJ.

Konferenco so ob predsedovanju medakademijskega odbora za leksikografijo začeli predstavniki JAZU in ANUBiH s pozdravnimi govori akad. Rudolfa Filipovića, akad. Borivoja Čovića in akad. Asima Peca, ki so med drugim poudarili pomen in vlogo konferenc od začetkov leta 1980 ter potrebo po leksikografskem biltenu.

Uvodni referat z naslovom Primož Trubar – začetnik slovenskega knjižnega jezika, posvečen 400-letnici smrti Primoža Trubarja, je imel posebej povabljeni gost prof. dr. Jože Toporišič. V njem je nanizal glavne mejnike Trubarjevega življenja in dela, poudaril tradicijo pismenstva od 11. stoletja naprej, opredelil bistvene glasovno-pisne značilnosti njegovega jezika in spomnil na njegovo zavzetost tudi za razvoj hrvaške tiskane besede.

Na konferenci so sodelovali predstavniki iz vseh glavnih jugoslovanskih središč s prispevki o našem besedju v dvo- ali večjezičnih starejših slovarjih, dodatnih slovarjih ali seznamih besed k tujejezičnim slovniciam, o besedišču posameznih znanih piscev ter o ožjih besedoslovnih vprašanjih od srednjega veka do začetka 19. stoletja.

Večina referatov je predstavila starejše slovarje ali slovaropisno delo njihovih sestavljavcev. Oli-

vera Jašar-Nasteva iz Skopja je ocenila pomen in vlogo kosturskega makedonsko-grškega slovarja neznanega avtorja iz 16. stoletja za makedonsko leksikografijo; Franc Jakopin iz Ljubljane je predstavil Pohlinovo in Gutsmanovo slovaropisno dejavnost ter poudaril Pohlinov odklon od tradicije in Gutsmanovo vrnitev k njej; Jovan Jerković iz Novega Sada je primerjal besedišče v slovarju vinogradnika Prokopija Bolića z Vukovim slovarjem; Ismet Smailović iz Banjaluke je govoril o prvem srbohrvaško-turškem in turško-srbohrvaškem slovarju v verzih Muhameda Hevaji Uskufa iz leta 1601; France Novak iz Ljubljane je orisal leksikografsko in leksikološko dejavnost in njene dosežke v slovenski reformaciji ter poudaril zlasti Trubarjeva opozorila na večpomenskost posameznih besed; Egon Fekete iz Beograda je poročal o dosedanjem raziskovanju Stulijevih trijezičnih slovarjev iz leta 1806, od katerih bo hrvaško-italijansko-latinski del (Rjeczosloxye) izšel kot reprint v treh zvezkih v Münchnu; Radmilo Marojević iz Beograda je govoril o vzhodnoslovanskih zgodovinskih slovarjih ter o slovarju JAZU; Valentin Putanec iz Zagreba (prebrani referat) je podal današnje stanje proučevanja slovarja »Zvanik talijansko-hrvatski«, ki je od 17. do 19. stoletja služil v več izdajah kot konverzacijski priročnik potrebam ljudi, zato avtor predpostavlja med letoma 1655 in 1704 še eno neodkrito izdajo.

Druga tematska skupina referatov je zajemala ožjo in posebno problematiko besedišča v starejših slovarjih. Asim Peco (Beograd-Sarajevo) je obravnaval turcizme v Stulijevem slovarju; Gordana Jovanović iz Beograda je analizirala srbohrvaško besedje kot primerjalno gradivo v slovarju poljskega jezika Samuela Bogumila Lindeja ter ugotovila, da so zlasti samostalniki za vršilca dejanja na -tel tvorbeni model za poljske be-